

Introducció

Cooperar en l'estandardització del català

Isidor Marí

Josep M. Mestres

Coordinadors de les Jornades

En aquests darrers anys la llengua catalana ha pogut recuperar una certa presència en els àmbits d'ús públic en què es consolida la varietat comuna que anomenem *estàndard*. Cal reconèixer, tanmateix, que hi ha fortes desigualtats territorials o sectorials en aquesta recuperació gradual de l'ús públic: pensem només en la distància, en l'ús oficial del català, entre les administracions d'Andorra i Perpinyà, o en la diferència que hi ha entre sectors com el sistema educatiu i el cinema.

Sigui com sigui, el context actual del procés d'estandardització presenta noves possibilitats, al costat de noves necessitats i problemes també nous. Ens trobem, per exemple, davant d'una perillosa compartimentació de nostre espai lingüístic en territoris administratius de dinàmiques divergents. Tot i això, disposem d'una quantitat considerable de persones que s'ocupen professionalment d'algun aspecte decisiu per a l'estandardització —ensenyants, locutors, assessors lingüístics, terminòlegs, traductors...

Són professionals que, en l'exercici de la seva activitat, han d'afrontar noves necessitats expressives i contribueixen decisivament a perfilar i a difondre les solucions que encara no eren disponibles per al conjunt de la comunitat lingüística. La seva tasca es fonamenta en la normativa acadèmica de la llengua, s'hi enllaça i la complementa, però arriba a molts aspectes d'especialització o elaboració estilística que queden fora de l'abast de l'acció normativa.

La diversitat o la complexitat de tots els processos d'adaptació funcional que viu la llengua catalana no fa més que aguditzar la necessitat d'aconseguir un sistema satisfactori de cooperació de tots aquests professionals amb la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Aquesta cooperació s'havia reclamat en diverses ocasions —i a voltes amb un to crític i veherent— des d'algun dels sectors de professionals de la llengua. Val a dir que la Secció Filològica i l'Institut —arran de l'aprovació a Catalunya de la Llei sobre l'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans (1991)— havien difós una declaració en què expressaven el propòsit de promoure «una àmplia col·laboració de la societat per mitjà de les institucions, entitats i professionals que més intervenen en la identificació de les necessitats d'orientació normativa

i en l'aprenentatge o la difusió de la varietat comuna o estàndard de la llengua [...] per tal de garantir conjuntament la plena disponibilitat dels criteris i recursos lingüístics necessaris perquè el català pugui ser usat en totes les funcions socials amb la màxima adequació, flexibilitat i qualitat».

Així mateix, feia temps que la Secció Filològica havia desplegat diverses formes de cooperació territorials o sectorials, algunes de les quals podien ser experiències vàlides i extensibles a més gran abast. Calia admetre, però, que en conjunt no s'havia aconseguit encara un marc prou complet i funcional per a canalitzar aquesta cooperació dels professionals de la llengua.

Aquesta fou la raó de la convocatòria de les Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística, que tingueren lloc els dies 25 i 26 de novembre de 1999 a l'Institut d'Estudis Catalans, amb el suport de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. El seu propòsit era reunir una àmplia representació territorial i sectorial dels professionals de la llengua, analitzar les formes de cooperació que s'havien donat i, sobretot, preveure les que podien ser més convenients en el futur.

Doncs bé, trenta-tres ponents dels diferents àmbits professionals i territorials de la llengua catalana van intervenir en aquestes Jornades i van contribuir a assolir-ne el principal objectiu: donar a conèixer les activitats de col·laboració de la Secció Filològica en tots els àmbits professionals relacionats amb la llengua en els diferents territoris de llengua catalana i valorar-ne l'eficàcia, a fi d'establir, sobre aquesta base, un marc adequat que facilités i sistematitzés la participació dels sectors socials més directament implicats en el procés d'estandardització i elaboració funcional de la llengua, i d'aquesta manera garantir la disponibilitat de criteris i recursos lingüístics necessaris perquè el català pugui ser usat en totes les funcions socials.

Les Jornades van comptar amb tres-cents dotze participants, gairebé tots provinents d'arreu dels Països Catalans: el 80,5 % dels participants provenien de Catalunya; un 9,9 %, del País Valencià; un 8,3 %, de les Illes Balears; un 0,7 %, de la Catalunya Nord; un 0,3 %, d'Andorra, i un altre 0,3 %, d'altres orígens. Per la dedicació professional, els percentatges eren els següents: els lingüistes i lexicògrafs en general estaven representats amb un 19,6 %; els assessors lingüístics i/o correctors, amb el 44,9 %; els traductors i intèrprets, amb un 7 %; els professors universitaris i d'ensenyament mitjà, amb un 19,6 %; els altres professionals, amb un 7 %, i els estudiants universitaris, amb un 1,9 %. Finalment, segons les entitats en què treballaven, tenim els següents percentatges: el personal de les administracions públiques hi era representat amb un 28,5 % (les administracions autonòmiques són les que van comptar amb un major nombre de participants, 19,2 %; l'altre 9,3 % correspon a treballadors de les administracions locals, sobretot); les universitats i altres centres d'ensenyament, amb un 27,2 %; les altres entitats, amb un 32,4 % (inclou el TERMCAT, amb un 3,2 %; el Consorci per a la Normalització Lingüística, amb un 4,2 %; els mitjans de comunicació públics i privats, amb un 5,1 %; institucions privades, amb un 7,4 %, i l'Institut d'Estudis Catalans, amb un 12,5 %), i els professionals autònoms, amb un 11,9 %.

Tal com recullen aquestes actes, el programa de les Jornades s'inicià amb les intervencions dels directors generals de Política Lingüística de Catalunya i de les Balears i de la president de la mateixa Secció Filològica, que, a manera de preàmbul, va fer una breu presentació de les activitats i projectes en curs en l'elaboració de la normativa.

A continuació, en apartats successius, es van donar a conèixer les activitats de col·laboració de la Secció Filològica en els diferents àmbits professionals i territorials de la llengua catalana, a fi de considerar-ne la idoneïtat i l'aplicabilitat futura en altres sectors o zones. S'hi van exposar experiències referents a les visites anuals de la Secció Filològica a diversos indrets del territori lingüístic, al sistema educatiu i els recursos lingüístics que poden ser-hi d'utilitat, a l'assessorament lingüístic i la revisió de textos, a la qualitat de la llengua en els mitjans de comunicació, a l'onomàstica, a la terminologia i la neologia, a la lexicografia i a la tasca dels escriptors i comunicadors.

Cadascun d'aquests apartats comptà amb el doble punt de vista d'algun membre de la Secció Filològica i d'algun dels professionals que hi havia col·laborat, i culminà en un debat centrat específicament en les propostes de cooperació amb vista al futur.

Gràcies a totes aquestes aportacions, les conclusions de les Jornades —incloses també en aquest volum— no sols pogueren fer-ne un balanç altament positiu, sinó que, d'una banda, puntualitzaren alguns dels criteris en què s'ha de fonamentar la cooperació i, de l'altra, suggeriren camps concrets i formes específiques i efectives de dur-la a la pràctica.

Va ser especialment aclaridora la consideració que l'establiment de la normativa, la consolidació social de l'estàndard o l'elaboració i especialització funcional són tres camps distints, si bé complementaris, en el desenvolupament de la llengua comuna. Així, en el primer, és evident que la responsabilitat correspon a l'autoritat acadèmica, per bé que l'aportació dels professionals de la llengua pot ser-hi extraordinàriament útil. En el darrer, són sens dubte els diferents professionals i especialistes de la comunicació els que hi han d'intervenir primordialment, encara que (a la inversa del que succeïa en el primer) l'articulació amb l'autoritat acadèmica hi pot resultar altament efectiva, com és el cas de la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu. Finalment, les Jornades subratllaren que és sobretot, i d'una manera central, en la consolidació de la llengua estàndard on la cooperació entre professionals de la llengua i autoritat acadèmica pot ser més eficaç i profitosa. Aquest va ser, consegüentment, l'àmbit de cooperació entorn del qual es van fer més propostes concretes d'actuació.

La Secció Filològica, en les reunions posteriors a les Jornades, assumint amb el màxim interès les expectatives que les Jornades van suscitar, va prendre aquestes propostes en consideració, en la mesura que es referien a les seves pròpies actuacions, amb la voluntat de promoure'n activament la realització.

Així, la Secció acordà de continuar les seves visites anuals a diferents territoris de llengua catalana i tractar-hi els aspectes més específics de la situació lingüística directament amb els professionals de cada lloc. L'any 2000, concretament a primers de juny, ha tingut lloc la visita anual, en aquest cas a l'Alguer, arran de les recents disposicions legislatives que hi obren perspectives interessants per a l'ensenyament i l'ús del català.

Recollint una altra de les conclusions, la Secció Filològica va decidir també que donaria continuïtat a les mateixes Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística i que començaria a preparar la constitució d'una comissió organitzadora per a la propera edició, a la qual es preveu que s'incorporin alguns dels participants en les passades Jornades.

Partint d'altres demandes exposades en el curs dels debats, la Secció Filològica va elevar al Consell Permanent de l'IEC un informe sobre l'Oficina de Consultes, que cal dotar dels mitjans necessaris perquè accomplixi les seves funcions i, especialment, perquè pugui tractar amb rapidesa les consultes dels mitjans de comunicació sobre novetats de llenguatge en les quals hi ha d'haver una solució comuna. D'altra banda, aquesta Oficina ha d'estar en condicions de canalitzar les consultes que requereixen la intervenció d'altres oficines o comissions de la Secció Filològica i donar-hi resposta en un termini raonable. La creació recent del Servei de Relacions Exteriors de l'Institut (SEREIEC) comença a donar resposta a aquestes aspiracions.

Així mateix, a fi de donar curs a les propostes relatives a l'àmbit educatiu, la Secció ha previst d'activar la comissió de treball establerta en el conveni que van subscriure el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans i de promoure acords semblants amb les altres administracions educatives del nostre àmbit lingüístic, a fi de treballar conjuntament en l'establiment de criteris satisfactoris sobre la unitat i la diversitat de la llengua estàndard, especialment en els llibres de text.

Entre els camps de col·laboració proposats per les conclusions de les Jornades, tenia una transcendència especial l'organització d'un sistema conjunt de seguiment de la qualitat lingüística en els usos públics, en el qual participin les administracions i els diversos serveis lingüístics sectorials. En l'opinió dels participants, aquest projecte hauria de començar per acordar uns criteris que donessin operativitat al concepte de qualitat lingüística i permetessin d'identificar, per mitjà de sondeigs representatius, quins són els punts que mereixen més atenció en el perfeccionament i l'elaboració de l'estàndard. La Secció Filològica ha considerat també plenament vàlida aquesta forma de cooperació i es mostra disposada a prendre-hi part activa.

Hi havia encara moltes altres propostes de caràcter específic, que van ser igualment acollides favorablement per la Secció Filològica. Algunes, per exemple, suggerien una representació més àmplia dels diversos sectors d'especialistes en les tasques del Consell Supervisor del TERMCAT o demanaven que la nova gramàtica normativa presti una atenció especial i aclaridora a les variants territorials de la llengua estàndard. Es tracta d'actuacions que ja han estat iniciades per la Secció Filològica, igual com han estat encetades les que sol·licitaven més contactes amb departaments universitaris, a fi d'estudiar les formes de cooperació en la recerca relacionada amb l'estandardització.

Amb tot, una de les accions que poden arribar a resultar més efectives és la decisió de preparar, com a experiència pilot, l'inici d'un fòrum virtual sobre l'estandardització, vinculat a les formes telemàtiques de coordinació existents entre professionals de la llengua, com la llista de distribució Zèfir. Cal confiar que aquesta modalitat d'interrelació oferirà una facilitat d'accés i de participació que resultarà molt profitosa, tant per a fer arribar a la Secció Filològica el punt

de vista dels professionals de la llengua sobre aspectes del llenguatge que mereixen la seva atenció, com, inversament, per a recollir el parer més detallat d'aquests professionals entorn dels mateixos treballs que les oficines o comissions de la Secció Filològica estiguin elaborant.

El cas és que, a partir de les Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística, sembla que podem entrar en una etapa de relacions més assídues i satisfactòries entre l'òrgan responsable de la normativa i els professionals que més contribueixen a la implantació social d'aquesta: una acció de conjunt imprescindible per al desenvolupament de la llengua comuna.